

Beeld Brechtje Rood

Interview Film en filosofie

‘In een film hoort de mens niet alleen te blijven, filosofen zijn juist vaak alleen’

Filmer en filosoof Jurriën Rood zoekt het antwoord op levensvragen, in filosofie en film. Wat leren denkers én filmmakers ons daarover? In deze derde aflevering: is het erg om alleen te zijn?

Lodewijk Dros 20 augustus 2024, 20:23

We komen alleen, we gaan alleen. Maar hoe erg is het om in de tussentijd alleen te zijn? Jurriën Rood wil er graag antwoord op geven, maar welk? “Het hangt ervan af of je het de filmer of de filosoof vraagt.”

Laten we beginnen met de filmer.

“Het begint met twee begrippen: alleen en eenzaam. ‘Alleen’ is een situatie met niemand in de buurt. ‘Eenzaam’ is een gevoel met een negatieve bijklank, er zit verdriet in. Je kunt dus eenzaam zijn terwijl je niet alleen bent. Kijk maar naar de biopics over Amy Winehouse en André Hazes.

“In films raken de twee begrippen vaak zo verstrengeld dat ze samen lijken te vallen. Wie alleen is, is eenzaam, wat bestreden moet worden. Dat is een soort film-axioma: de eenzame mens hoort gezelschap te krijgen.”

Tom Hanks in Cast Away.

Wie strandde ook alweer als Robinson Crusoe op een onbewoond eiland?

“Tom Hanks, die in *Cast Away* neerstort en zich op een eiland midden in de oceaan in leven moet zien te houden. Hij is zo eenzaam dat hij op een volleybal een gezicht tekent, dat wordt zijn compagnon tegen wie hij praat. Als kijker leef je mee met zijn beproevingen. Alles in je schreeuwt: laat hem ontdekt en gered worden, hij moet terug naar zijn vrouw.

“Natuurlijk kom je ook allenige mensen in films tegen, maar dan vaak als beginpunt of slot. Tom Hanks wordt gered van zijn onbewoonde eiland, en ontdekt dat zijn vrouw inmiddels met een ander is. Hij blijft eenzaam, maar hij is tenminste terug tussen de mensen.

“In speelfilms ken ik vrijwel geen voorbeelden van mensen die het helemaal alleen roeien. O ja, *Die Wand* (naar een roman van Marleen Haushofer, red.): een vrouw in een berghut wordt plotseling van de buitenwereld afgescheiden door een onzichtbare wand. Ze houdt zich staande, maar vraagt niet hoe. Het was een filmische verbeelding van een zware depressie. Het publiek trok dat niet, de film flopte. Mensen die helemaal alleen zijn, dat heet in de filmwereld *box office poison*, gif voor de kaartverkoop.

“Voor zo'n scenario vind je als filmmaker niet snel financiering. Geen producent die erin stapt. Want die verwacht drama en conflict. En hij wil aansluiten bij de opvatting van het grote publiek. En de communis opinio is: de mens hoort niet alleen te zijn.”

Die Wand.

Dat heeft oude papieren. De bijbelse God zegt dat de mens niet alleen hoort te wezen en dat Hij daartoe een partner scheidt. Zo beziene gehoorzaamt Hollywood aan God.

“Ja. Het is een conventie: we zijn door en door sociaal, met die verwachting kom je de bioscoop binnen. De geschiedenis van de cinematografie is één grote reclame voor: samen is beter dan alleen.”

Filosofen hebben juist de neiging zich los te maken van die conventie.

“De wijsbegeerte gaat ertegenin, juist om te kunnen functioneren in die ingewikkelde sociale drukte. Al heel vroeg deed ze dat, aan het begin van onze jaartelling. De stoïcijnen zochten geluk in individuele zielenrust en in tevredenheid met zichzelf.

“Of je nu Descartes neemt (‘ik denk dus ik besta’) – Rousseau die de mens wilde ontkoppelen van zijn sociale omgeving, of Sartre die ons op onszelf terugwerpt: denkers zijn vaak alleen. Als ze aan het denken waren natuurlijk, want ze waren echt niet eenzaam; Immanuel Kant at dagelijks met vrienden. Maar voor denken heb je rust en afzondering nodig, Nietzsche maakte lange wandelingen om te kunnen denken.”

Is de westerse filosofie niet erg op het ik gericht? Het Afrikaanse ubuntu stelt ‘ik ben, omdat wij zijn’.

“Mijn kennis van de niet-westerse filosofie is erg beperkt. Ik zie wel dat moderne denkers als Etzioni het collectief benadrukken. Maar om op dat idee te komen, is hij eerst in zijn eentje gaan zitten nadenken. Zonder dat moment van rustige reflectie

komt er niets. Zonder alleen zijn is er geen filosofie. Ik denk dat het lastig is om samen te denken. Ik kom uit een tijd waarin forumdiscussies hot waren: gezamenlijk bijdragen aan de ontwikkeling van ideeën, dat was toen het ideaal. Daar geloof ik helemaal niet meer in, iedereen gaat een eigen stokpaardje berijden.”

Het verschil tussen film en filosofie is dat de filosofie ‘alleen’ en ‘eenzaam’ niet laat samenvallen, zegt Rood. “Alleen kunnen zijn is volgens mij heel positief. De een-op-eenrelatie met eenzaamheid klopt niet. Wat indruk op me heeft gemaakt is *Philosophy of Loneliness* van de Noorse filosoof Lars Svendsen. Hij loopt daarin het sociaalwetenschappelijk onderzoek na. Daaruit blijkt dat we inderdaad steeds minder in partnersverband leven en meer alleen zijn. Maar dit onderzoek weerlegt keihard dat we daardoor collectief eenzamer worden. We zijn juist veel beter geworden in alleen-zijn. Ook om me heen zie ik hoe gelukkig mensen daarmee kunnen zijn. Die eenzaamheidscrisis is een fictie.”

Alleen zijn is goed, stelt Rood, maar hij maakt meteen een voorbehoud. “Dat geldt voor ons, volwassenen. Wij kunnen ervoor kiezen. Kinderen en jongeren zijn daar niet aan toe. Die moeten eerst in het sociale leven opgroeien, in de wereld aankomen. Ze moeten geknuffeld en geliefd worden, bindingen aangaan en een sociale bodem leggen. Pas daarna kun je die alleenheid goed aan. Er zijn veel films die de pijn van het alleen-zijn van kinderen schrijnend laten zien.

Filosofie heeft de naam achter de werkelijkheid aan te lopen, terwijl film de brutale verkenners van de toekomst zou zijn, zegt Rood. “De film doet zich graag voor als avontuurlijk, maar hier is de filosofie de ware avonturier. Zij bereidt ons voor op een tijd waarin we veel meer alleen zijn. Dat is prima, we bevrijden ons daarmee van al te knellende banden en conventies. Het is niet erg om alleen te zijn, zolang je niet eenzaam bent.”

Is het eigenlijk geen tijd voor een film met een hoofdpersoon die niet fundamenteel eenzaam is, maar gelukkig want alleenstaand?

“*The happy single?* Daar moet onderhand een markt voor zijn.”

Dit is de derde aflevering van een serie gesprekken over het boek *Film en filosofie: beantwoorden levensvragen* van Jurriën Rood, dat net is verschenen bij uitgeverij Noordboek.

Lees ook: *Verpest geld ons karakter, of maakt het juist gelukkig?*

Jurriën Rood vindt, anders dan de meeste filosofen en filmmakers, dat [geld goed voor ons](#) is.